

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 368:355.48

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15579066>

**Особливості функціонування соціального страхування
в умовах війни**

Нагайчук Неля Григорівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення, Черкаський державний технологічний університет,
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18000, Україна,
e-mail: nagaichuk_n@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2014-3151>

Прийнято: 25.04.2025 | Опубліковано: 05.05.2025

Анотація. У роботі акцентовано на трансформації системи соціального страхування України в умовах повномасштабної війни, зокрема на інституційній реорганізації, що передбачала ліквідацію Фонду соціального страхування України та передачу його функцій Пенсійному фонду України. Виокремлено нові цільові групи бенефіціарів, проаналізовано нормативно-правові колізії у сфері страхового забезпечення та обґрунтовано напрями удосконалення механізмів соціального страхування як важливої складової державної соціальної політики в умовах збройного конфлікту. Метою статті є проаналізувати інституційні та функціональні зміни в організації соціального страхування в Україні під час воєнного стану та обґрунтувати стратегічні орієнтири його подальшого розвитку. У ході дослідження застосовано загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, узагальнення та системний підхід. Результати дослідження демонструють, що у відповідь на виклики війни система соціального страхування зберегла

безперервність надання матеріального забезпечення та страхових виплат, водночас адаптувавши організаційні та технічні механізми до умов кризового управління. Розширення переліку застрахованих осіб - зокрема за рахунок внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, ветеранів та осіб, які постраждали внаслідок бойових дій - зумовило необхідність нормативного, фінансового та цифрового оновлення. Особливу увагу приділено цифровізації процедур, зокрема впровадженню електронних сервісів для підвищення доступності страхових послуг, а також розвитку співпраці з міжнародними партнерами. Доведено, що передача функцій Фонду соціального страхування України Пенсійному фонду сприяла централізації системи соціального захисту, підвищенню ефективності адміністрування та посиленню інституційної спроможності у сфері надання страхових гарантій. У середньостроковій перспективі система потребує подальшого розвитку на основі принципів адресності, прозорості, соціальної справедливості та технологічної модернізації. Практичне значення дослідження полягає у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення механізмів функціонування соціального страхування в умовах війни та під час повоєнного відновлення, уже в межах нової інституційної моделі на базі Пенсійного фонду України.

Ключові слова: *соціальний захист населення, соціальне страхування, соціальна послуга, страховий випадок, призначення страхових виплат, нарахування страхових (соціальних) виплат, професійна діяльність, професійне захворювання, війна, ветерани, внутрішньо переміщені особи, реорганізація, Пенсійний фонд України, цифровізація, післявоєнне відновлення.*

Peculiarities of the functioning of the social insurance fund during wartime

Nahaichuk Nelia Hryhorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Social Welfare, Cherkasy State Technological University,
Shevchenko Boulevard, 460, Cherkasy, 18000, Ukraine,
e-mail: nagaichuk_n@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2014-3151>

Abstract. *The paper focuses on the transformation of Ukraine's social insurance system under the conditions of full-scale war, particularly the institutional reorganization involving the dissolution of the Social Insurance Fund of Ukraine and the transfer of its functions to the Pension Fund of Ukraine. New target groups of beneficiaries are identified, regulatory inconsistencies in insurance provision are analyzed, and directions for improving social insurance mechanisms are substantiated, considering their significance as a key component of state social policy during armed conflict. The purpose of the article is to analyze institutional and functional changes in the organization of social insurance in Ukraine under martial law and to justify strategic directions for its further development. The study employs general scientific methods of cognition: analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, generalization, and a systems approach. The findings show that, in response to wartime challenges, the social insurance system has maintained the continuity of material provision and insurance payments, while adapting organizational and technical mechanisms to crisis management conditions. The expansion of insured persons - including internally displaced persons, military personnel, veterans, and individuals affected by hostilities - has necessitated regulatory, financial, and digital adjustments. Particular attention is given to the digitalization of procedures, especially the introduction of electronic services to improve accessibility, as well as the development of cooperation with international partners. It is proven that the transfer of functions from the Social Insurance Fund to the Pension Fund of Ukraine facilitated the*

centralization of the social protection system, improved administrative efficiency, and enhanced institutional capacity in delivering insurance guarantees. In the medium term, the system requires further development based on the principles of targeting, transparency, social justice, and technological modernization. The practical significance of the study lies in formulating proposals for improving the functioning of social insurance during wartime and the post-war recovery period, within the framework of a new institutional model based on the Pension Fund of Ukraine.

Keywords: *social protection of the population, social insurance, social service, insured event, assignment of insurance payments, calculation of insurance (social) payments, professional activity, occupational disease, war, veterans, internally displaced persons, reorganization, Pension Fund of Ukraine, digitalization, post-war recovery.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, що триває в Україні з лютого 2022 року, створила безпрецедентні виклики для системи соціального захисту, зокрема для механізмів соціального страхування. У міжнародній практиці страхування під час збройних конфліктів зазвичай є нестабільним або взагалі призупиняється через високі ризики, руйнування економічної структури та втрату платоспроможності населення. Однак в українських умовах, попри всі ризики та системні обмеження, Фонд соціального страхування України продовжив функціонувати безперервно. Це стало можливим завдяки політичній волі держави, адаптації нормативно-правової бази та оперативному реагуванню на нові соціальні потреби громадян.

Уряд України реалізував низку заходів для забезпечення безперебійного фінансування страхових виплат, розширення доступу до послуг Фонду, зокрема для внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, ветеранів та інших соціально вразливих категорій [9]. Разом з тим, умови воєнного стану виявили низку нормативних, організаційних та технологічних проблем у системі соціального страхування, зокрема неузгодженість підзаконних актів із базовим

законодавством, недостатню цифровізацію процедур та обмежений доступ до послуг на тимчасово окупованих територіях. Виявлення цих проблем стало підґрунтям для пошуку шляхів удосконалення діяльності Фонду, підвищення його ефективності та адаптаційного потенціалу в умовах затяжної війни та майбутнього повоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей функціонування соціального страхування в умовах війни є достатньо досліджене у вітчизняній науковій літературі. Значний вклад у розвиток теми мають такі автори як Ю.О. Русіна [11], яка акцентує увагу на актуальних проблемах системи соціального страхування в умовах воєнного стану, зокрема на питаннях фінансування та доступу до послуг. С.А. Бровко [1] розглядає загальні виклики та перспективи страхування під час війни, наголошуючи на трансформаціях системних підходів. Цінним є також дослідження С.В. Качули та К.О. Белякової [2], які висвітлюють зміни на страховому ринку, що мають безпосередній вплив на соціальні гарантії. Водночас К.А. Мікуляк і В.О. Красноноженко [4] розкривають вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян через призму зміни правових і організаційних механізмів. Особливої уваги заслуговує аналітичний підхід В.А. Тулянцевої [13], яка ґрунтовно розкриває роль Фонду соціального страхування у фінансуванні системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, окреслюючи недоліки та виклики його функціонування в кризових умовах. І.І. Чуницька та Л.М. Богріновцева [15] також роблять акцент на адаптаційних механізмах страхових компаній у змінених умовах ринку.

До дослідження використовувалася і експертна література, зокрема аналітичні публікації на офіційних сайтах (ombudsman.gov.ua [5], kmu.gov.ua [14]), що висвітлюють актуальні правові та організаційні аспекти реалізації прав застрахованих осіб, надаючи практичні роз'яснення в контексті воєнного стану. Важливим є також внесок Ю. Стельмашука [12], який пропонує шляхи адаптації існуючої системи соціального страхування до нових викликів.

Для дослідження теми функціонування фондів соціального страхування в Україні використано чинну нормативну базу, зокрема Положення про Пенсійний фонд України [6], звіт про виконання його бюджету за 2023 рік [7], Закон України про страхування на випадок безробіття [8], бюджет відповідного фонду на 2024 рік [9], а також Положення про Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю [10]. Ці документи забезпечують правове та фінансове підґрунтя для аналізу.

Попри достатню кількість літератури з даної теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу щодо функціонування соціального страхування в умовах війни, а тому із використанням різних методів наукового пізнання було проаналізовано, погруповано, систематизовано інформацію і подано у світлі теми дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукова новизна дослідження автора полягає в комплексному аналізі трансформації організаційної структури та функціонування соціального страхування України в умовах воєнного стану, що вперше розглядається крізь призму поєднання кризового управління, нормативно-правової адаптації та цифрової модернізації. У роботі автором акцентовано на розширенні функціонального призначення Фонду в умовах війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проаналізувати трансформації в організації та функціонуванні соціального страхування України в умовах воєнного стану та обґрунтувати напрями його подальшого удосконалення. Для досягнення цієї мети в ході дослідження будуть виконані наступні завдання: визначити особливості діяльності Пенсійного фонду України в умовах повномасштабної війни; охарактеризувати загальний вплив воєнного стану на систему страхування, зокрема соціального; проаналізувати проблеми організації роботи Фонду, пов'язані з нормативно-правовими, фінансовими та технологічними аспектами; обґрунтувати шляхи удосконалення організаційної структури та механізмів функціонування Фонду в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2023 році в Україні, в умовах повномасштабної війни, відбулася масштабна реорганізація системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, ключовим елементом якої стало припинення діяльності Фонду соціального страхування України (ФССУ) як окремої інституції та передача його функцій до Пенсійного фонду України (ПФУ). Цей процес, ініційований з 1 січня 2023 року, мав на меті оптимізацію функціонування державних інституцій соціального захисту в умовах воєнного часу, зокрема шляхом централізації адміністративного управління, удосконалення механізмів фінансування страхових виплат та забезпечення їх безперервності.

Упродовж січня 2025 року було завершено етап передачі особових справ застрахованих осіб, які постраждали внаслідок нещасних випадків на виробництві або мають професійні захворювання. Загалом до ПФУ було передано сотні тисяч документальних справ по всіх регіонах України. Це дозволило Пенсійному фонду України взяти на себе зобов'язання щодо подальшого фінансування страхових виплат близько 170 тисяч осіб, включаючи потерпілих та членів їхніх родин.

Основною метою реорганізаційного процесу було забезпечення неперервності страхового захисту громадян та своєчасної виплати належних коштів без створення додаткового навантаження чи бюрократичних перешкод для бенефіціарів.

Реорганізація є логічною відповіддю держави на виклики, спричинені війною, які вимагають раціоналізації ресурсів, зменшення адміністративного навантаження та посилення інституційної спроможності органів соціального захисту. Відтепер ПФУ виконує функції не лише з пенсійного забезпечення, а й із фінансування одноразових та щомісячних страхових виплат у межах загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань [15].

Пенсійний фонд України, який з 2023 року виконує функції ліквідованого Фонду соціального страхування України, нині є центральною ланкою в інституційній структурі системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Його діяльність зосереджена на забезпеченні соціального захисту громадян у випадках тимчасової або сталої втрати працездатності, безробіття, виробничого травматизму та професійних захворювань, а також на гарантуванні доступу до медичних і реабілітаційних послуг. У цій інституції поєднуються публічно-правові та окремі риси приватноправового регулювання. Як зазначає О. І. Кульчицька, правовий режим діяльності такої установи зберігає елементи дуалізму: створення на основі закону засвідчує публічний характер, водночас наявність статуту, затвердженого правлінням, та реєстрація юридичної особи формально наближають її до суб'єктів приватного права [3, с. 137].

Сучасна система соціального страхування України охоплює п'ять базових напрямів, кожен з яких відповідає окремим ризикам втрати доходу або потребі в додатковій соціальній підтримці. Ці напрями формують цілісну архітектуру гарантій, які реалізуються державою через механізми страхового захисту. У таблиці 1 узагальнено функціональну спрямованість кожного з видів соціального страхування, що, попри інституційні зміни, залишаються актуальними в межах чинної нормативно-правової бази.

Таблиця 1

Структура соціального страхування

Вид страхування	Сутність і функції
Пенсійне страхування	Забезпечення пенсій за віком, інвалідністю, у разі втрати годувальника
Страхування на випадок безробіття	Матеріальна допомога безробітним, сприяння у працевлаштуванні та навчанні
Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	Компенсація доходу у випадку хвороби, вагітності, пологів, догляду за дитиною
Страхування від нещасних випадків і професійних захворювань	Виплати у разі виробничих травм, медична і соціальна реабілітація постраждалих
Медичне страхування	Фінансування лікування, профілактики, доступ до медичних і реабілітаційних послуг

Примітка: систематизовано автором на основі матеріалу [11]

Попри зміну інституційного оператора, соціальне страхування в Україні зберігає свою двоєдину природу: це як інструмент компенсації втрат доходу, так і засіб активної соціальної політики. Зокрема, напрям страхування на випадок безробіття й надалі включає компоненти, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності працівників на ринку праці [11].

Передані функції ФССУ включають не лише фінансування грошових виплат, а й реалізацію програм санаторно-курортного лікування та медичної реабілітації. Впроваджений з 2018 року механізм фінансування лікування шляхом безготівкових розрахунків із закладами охорони здоров'я, з якими укладено тристоронні договори, збережено в актуальній практиці ПФУ. Попередня оплата до 50% вартості послуг дозволяє забезпечити стабільність та безперервність лікувального процесу [13].

Фінансування функцій соціального страхування наразі здійснюється за рахунок джерел, які були притаманні діяльності ФССУ: обов'язкових внесків, фінансових санкцій, доходів від тимчасово вільних коштів, капіталізованих платежів, реалізації майна та добровільних надходжень. Згідно з чинним законодавством, зокрема Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», ці кошти мають чітко цільове призначення і не входять до складу Державного бюджету України, що гарантує їхню фінансову автономність.

Основні напрями використання цих коштів залишаються незмінними: виплата страхових виплат, надання соціальних послуг, профілактика нещасних випадків, утримання адміністративного апарату та розвиток інформаційної інфраструктури.

Таким чином, передача функцій ФССУ до Пенсійного фонду України є логічним етапом інституційного розвитку, спрямованим на підвищення ефективності управління соціальним захистом у кризових умовах. Централізація, збереження прав застрахованих осіб і правонаступність у наданні соціальних

гарантій свідчать про прагнення держави до забезпечення стійкості та адаптивності соціального страхування в умовах війни.

Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року система соціального страхування, як і ринок страхування загалом, зазнали істотних трансформацій під впливом воєнного стану, гуманітарної кризи, економічної нестабільності та міграційних процесів. Ці зміни стосуються не лише організаційно-фінансового аспекту, а й самого розуміння функціональної ролі страхування у суспільстві, що перебуває у стані війни.

Передусім, варто відзначити, що значна частина страхових компаній припинила діяльність або скоротила обсяг послуг. За результатами дослідження особливостей діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану, І. І. Чуницька зауважує, що лише 5% страхових компаній змогли стабільно продовжувати роботу у воєнний період, переважно у центральних та західних регіонах України. Близько 27% компаній змогли частково відновити функціонування, тоді як понад половина стикнулася з серйозними труднощами або припинила діяльність зовсім [10, с. 252]. Це свідчить про високий рівень вразливості страхового сектору до надзвичайних обставин, а також про необхідність формування адаптивних механізмів реагування на виклики безпеки.

Війна як фактор, що не підлягає страхуванню відповідно до загальноприйнятих виключень у договорах, становить істотний ризик для стабільного функціонування страхового ринку. Природа воєнних дій передбачає масштабне знищення інфраструктури, житлового фонду, промислових об'єктів, а також втрати життя та здоров'я населення. За звичайних обставин саме страхування виконує компенсаторну функцію, проте в умовах війни реалізація цієї функції значною мірою обмежується [13].

Крім того, війна спричинила суттєву економічну дестабілізацію, що відобразилося на фінансовій спроможності як страхувальників, так і самих

страхових компаній. Девальвація національної валюти, інфляційний тиск, скорочення платоспроможного попиту – всі ці фактори знижують обсяги операцій зі страхування. Як зазначено у фаховій літературі, страхування не розглядається в умовах дефіцитного бюджету як пріоритетний сектор економіки. Навпаки, його часто трактують як другорядний, майже *luxurious*-інструмент управління ризиками, на який не вистачає ресурсів у періоди відновлення після масштабних руйнувань. Одночасно з цим правове поле страхування також зазнало змін. Урядом України було впроваджено низку нормативно-правових актів, які стосуються обмеження виплат за страховими зобов'язаннями, перегляду ліцензійних вимог, податкових пільг, а також механізмів регуляторної підтримки страхових компаній. Такі заходи мають на меті стабілізацію сектора та збереження його функціоналу в кризових умовах [13].

Окремим викликом для системи страхування стали масштабні міграційні процеси. У перші тижні після вторгнення країну залишили понад 3,6 мільйона громадян, а ще близько 5 мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами. Загалом, за оцінками, понад 20% населення України були змушені залишити місце постійного проживання [1, 11]. Це суттєво ускладнило адміністрування страхових договорів, облік страхових випадків та виплати за ними, особливо в сфері особистого страхування – життя, здоров'я, а також страхування майна.

У царині соціального страхування фонди соціального страхування України також були змушені адаптувати свою діяльність. З одного боку, було запроваджено спрощені процедури надання страхових виплат військовослужбовцям, особам, які зазнали поранень, або втратили працездатність унаслідок бойових дій. З іншого боку, надходження від єдиного соціального внеску суттєво зменшилися внаслідок зниження рівня офіційної зайнятості. Водночас зростає потреба у фінансуванні соціальних послуг, зокрема реабілітаційних програм та медичної допомоги постраждалим [13].

З огляду на наведене, можна констатувати, що війна поставила перед страховою системою України безпрецедентні виклики, які вимагають не лише

оперативної адаптації, а й концептуального переосмислення ролі страхування у суспільстві. За умови формування ефективної державної політики підтримки, сектор страхування може відіграти важливу роль у післявоєнному відновленні, зокрема шляхом компенсації збитків, зменшення соціальної напруги та залучення інвестицій у відбудову інфраструктури.

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування України в умовах повномасштабної війни зазнала суттєвих інституційних та функціональних трансформацій. Уже з початку 2022 року, реагуючи на безпрецедентні виклики, спричинені збройною агресією Російської Федерації, держава розпочала процес адаптації інструментів соціального захисту до нових соціально-економічних умов. Одним із ключових суб'єктів у цей період залишався Фонд соціального страхування України (ФССУ), який продовжував виконувати свої повноваження щодо фінансування страхових виплат, надання матеріального забезпечення та соціальних послуг.

У 2022 році функціонування ФССУ було розширено в напрямі охоплення нових категорій застрахованих осіб, зокрема військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, осіб, які зазнали поранень, та членів родин загиблих. Незважаючи на бойові дії, Фонд забезпечував безперервність надання виплат, що стало можливим завдяки стабільному надходженню частини єдиного соціального внеску (9,57% від загальної суми ЄСВ), який формував дохідну частину бюджету Фонду. У міру надходження внесків від страхувальників, кошти оперативно спрямовувалися на покриття страхових випадків [9].

Водночас діяльність ФССУ виявила наявність певних адміністративно-нормативних суперечностей. Зокрема, пункт 5.1 Порядку, затвердженого постановою правління ФССУ № 11 від 19.07.2018, передбачав, що для отримання одноразової допомоги у разі загибелі годувальника члени його родини повинні мати зареєстроване місце проживання, ідентичне до місця реєстрації загиблого. Така вимога не передбачена Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і, відповідно, звужує

права осіб на отримання виплат у разі втрати годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві [5].

На тлі загострення гуманітарної ситуації в Україні урядом було прийнято низку нормативно-правових актів, зокрема постанови Кабінету Міністрів України № 162, № 168, № 332, № 333, № 1195, які регламентували особливий порядок надання соціальної допомоги окремим категоріям населення. Закон України від 14 квітня 2022 року [4] закріпив правові механізми адаптації соціальних послуг до умов воєнного стану, передбачивши першочергову підтримку для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і жителів деокупованих територій.

Окрему увагу в соціальній політиці було приділено ветеранам війни, передусім тим, хто потребує комплексної реінтеграції у мирне життя. Крім матеріального забезпечення, постала потреба в наданні медичних і реабілітаційних послуг, психологічної підтримки, перекваліфікації та сприяння працевлаштуванню. Для ветеранів з інвалідністю такі процеси ускладнені наявністю фізичних і соціальних бар'єрів. У зв'язку з цим, державна політика має спиратися на механізми квотування, податкових пільг, створення інклюзивного середовища та інституційну підтримку з боку фондів соціального страхування [11].

У 2023 році держава перейшла до етапу інституційної реорганізації. Як логічна відповідь на виклики війни, було ухвалено рішення про ліквідацію Фонду соціального страхування України як окремої юридичної особи та передачу його функцій до Пенсійного фонду України. Такий підхід був спрямований на раціоналізацію публічних ресурсів, зменшення адміністративного навантаження та посилення інституційної спроможності органів соціального захисту населення. Відтепер Пенсійний фонд України виконує функції не лише з пенсійного забезпечення, а й із фінансування одноразових та щомісячних страхових виплат у межах загальнообов'язкового

державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань [15].

Фінансування цих виплат здійснюється через ті самі рахунки, що були раніше вказані отримувачами у заявах до ФССУ, що дозволило уникнути перерв у надходженні коштів та забезпечити стабільність виконання соціальних зобов'язань. Передача функцій від ФССУ до ПФУ не лише зберегла, а й зміцнила систему соціального страхування в умовах воєнного стану. Цей крок свідчить про гнучкість державного управління в умовах кризи, посилює цілісність політики соціального захисту і забезпечує інтеграцію різнорівневих функцій у межах єдиної інституційної архітектури.

Узагальнимо основні зміни, що відбулися в організації соціального страхування України в таблиці 2.

Таблиця 2

Зміни в умовах війни в соціальному страхуванні України

Сфера	Довоєнний стан	Зміни в умовах війни
Фінансування	ЄСВ як основне джерело	Залучення міжнародної допомоги, державне дофінансування
Правове регулювання	Стандартні процедури, передбачені Законом	Адаптація до воєнного стану, спрощення доступу, нормативні колізії
Цільові групи	Працездатне населення, безробітні, потерпілі на виробництві	Додано: військові, ветерани, поранені, родини загиблих, ВПО
Механізми надання допомоги	Паперовий документообіг, особисте звернення	Онлайн-сервіси, автоматизація обробки заявок, дистанційна верифікація
Адміністративна структура	Централізоване управління, регіональні відділення	Децентралізація, гнучка логістика, інтеграція з іншими державними системами
Бюджетне навантаження	Збалансоване зобов'язання відповідно до надходжень	Надмірне навантаження через зростання потреб і скорочення надходжень
Роль у соціальній політиці	Виплата стандартних видів забезпечення	Активна участь у реінтеграційних, реабілітаційних, пенсійних та реформаційних програмах

Примітка: систематизовано автором на основі досліджень [4,5,6,9]

У контексті загальних змін у страховій системі важливо зазначити, що соціальне страхування залишилося чи не єдиною ланкою, яка демонструє функціональну стабільність на тлі скорочення діяльності приватних страхових компаній. У 2022–2023 рр. спостерігалось зменшення кількості компаній, що надають послуги з ризикового страхування, однак у сфері життя зафіксовано певне зростання активів. Це свідчить про диференційований характер адаптації галузі до викликів війни [2].

Водночас держава значно збільшила обсяги фінансування соціального захисту. У 2023 році на ці цілі було спрямовано 163,1 млрд грн, а у 2024 році - 469 млрд грн. Частина цих коштів призначена на підтримку системи соціального страхування, включно з реінтеграційними програмами для військових, компенсаційними механізмами для родин загиблих, субсидіями, допомогою дітям з інвалідністю, а також розширенням спектру соціальних послуг [4].

Отже, організація соціального страхування в Україні в умовах війни трансформувалася в напрямі розширення функціональних обов'язків фондів соціального страхування, посилення нормативно-правового забезпечення, розробки спеціалізованих програм підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих. Актуальним є завдання подальшого удосконалення законодавства, збереження фінансової стійкості системи, забезпечення її інституційної адаптивності до умов післявоєнної відбудови.

Для забезпечення її сталого функціонування та підвищення ефективності необхідно реалізувати комплекс заходів, що охоплюють фінансову, адміністративну, технологічну й соціальну складові.

Передусім, особливої актуальності набуває посилення фінансової стійкості системи соціального страхування. В умовах суттєвого скорочення надходжень до бюджетів фондів внаслідок падіння зайнятості та сплати ЄСВ, доцільним є залучення міжнародної фінансової допомоги та кредитів від таких інституцій, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський Союз [11]. Це

дозволить компенсувати дефіцит державних ресурсів та забезпечити безперервність страхових виплат.

Водночас важливо переглянути податкову політику щодо роботодавців, які забезпечують зайнятість у кризовий період. Надання податкових пільг підприємствам, які зберігають або створюють нові робочі місця, сприятиме зменшенню рівня безробіття та підвищенню обсягу страхових внесків, що прямо вплине на наповнення бюджетів фондів соціального страхування і стійкість усієї системи соціального страхування [11].

Наступним стратегічним кроком має стати модернізація адміністративних процедур через впровадження цифрових технологій. Перехід до електронного документообігу, автоматизації обліку страхових випадків і використання онлайн-платформ дозволить зменшити бюрократичні бар'єри, мінімізувати людський фактор і підвищити оперативність виплат. Особливо актуальним є створення дистанційних сервісів для осіб, що проживають на тимчасово окупованих територіях або стали внутрішньо переміщеними особами. Це потребує спрощення процедур ідентифікації, інтеграції даних між установами, а також цифрового захисту персональної інформації [12].

З огляду на глибокі соціальні наслідки війни, необхідно переформатувати систему соціального страхування в бік адресності й соціальної справедливості. Рекомендовано переглянути механізми розподілу коштів, уникати фінансування неефективних програм, що призводять до втрати ресурсів. Акцент має бути зроблено на цільову підтримку вразливих категорій, зокрема ветеранів, осіб з інвалідністю, родин загиблих і малозабезпечених [12].

Окремого значення набуває реформа пенсійної системи, яка повинна враховувати специфіку воєнного часу. Йдеться про впровадження накопичувального рівня пенсійного страхування, що забезпечить індивідуальне пенсійне заощадження та диверсифікацію джерел доходу після виходу на пенсію. Також необхідно встановити гнучкі умови обчислення страхового стажу для осіб, які втратили можливість працювати через війну, примусове

переміщення або поранення. Це дозволить уникнути дискримінації громадян, які опинилися у виняткових обставинах [11].

Крім цього, розвиток програм перекваліфікації, підтримки самозайнятості та професійної адаптації є ключовими елементами покращення функціонування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття в умовах високого безробіття. Такі заходи повинні охоплювати тренінги, освітні програми, грантову підтримку на відкриття власної справи, особливо для внутрішньо переміщених осіб і ветеранів. Успішна реалізація цих ініціатив сприятиме зменшенню навантаження на Фонд, оскільки особи, які здобули нову професію або відновили економічну активність, повертаються до сплати ЄСВ і забезпечують фінансову сталість системи [4-15].

У стратегічному вимірі після реорганізації системи соціального страхування України актуальним завданням залишається подальша інституційна інтеграція цієї сфери з іншими компонентами системи соціального захисту. Передача функцій Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду України стала першим етапом у напрямі уніфікації механізмів фінансування та адміністрування соціальних виплат. У цьому контексті особливого значення набуває формування єдиних критеріїв оцінки майнового стану і доходів домогосподарств, розвиток цифрових платформ для надання соціальних послуг, а також злиття адресної, страхової й пенсійної підтримки в єдину систему соціальної взаємодії [4].

Систематизовані ключові напрями подальшого удосконалення організації соціального страхування в умовах війни та повоєнного відновлення подано у табл. 3.

Отже, підвищення ефективності роботи фондів соціального страхування в умовах війни та повоєнної відбудови потребує скоординованого підходу, що поєднує фінансову підтримку, цифрову трансформацію, нормативну адаптацію та соціальні інновації. Така стратегія забезпечить не лише стабільність у

поточний період, а й сформує надійну основу для майбутньої модернізованої системи соціального страхування.

Таблиця 3

Напрями удосконалення організації соціального страхування в умовах війни та післявоєнного відновлення

Напрямок удосконалення	Суть заходу	Очікуваний ефект
Фінансова підтримка	Залучення міжнародної допомоги (МВФ, Світовий банк, ЄС)	Компенсація дефіциту бюджету, стабільність виплат
Податкові стимули	Пільги для роботодавців, які зберігають робочі місця	Зменшення безробіття, підвищення надходжень ЄСВ
Цифровізація і автоматизація	Онлайн-облік виплат, електронний документообіг, дистанційні сервіси	Прозорість, зменшення бюрократії, доступність для ВПО та громадян на ГОТ
Адресність і ефективність витрат	Перегляд соціальних програм, уникнення неефективного фінансування	Підвищення результативності державної підтримки
Пенсійна реформа	Запровадження накопичувальної системи, гнучкий страховий стаж для постраждалих	Соціальна справедливість, додаткові джерела пенсійних виплат
Підтримка зайнятості та перекваліфікація	Програми навчання, гранти на самозайнятість, квоти для ВПО і ветеранів	Інтеграція у ринок праці, зниження навантаження на систему страхування
Інституційна інтеграція	Уніфікація виплат через ПФУ, єдина база даних, інтеграція з іншими формами соцзахисту	Системність, спрощення адміністрування, ефективне надання допомоги

Джерело: власна розробка автора

Висновки. Умови повномасштабної війни суттєво трансформували організацію та функціональну архітектуру системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України. У відповідь на нові виклики відбулося інституційне переосмислення ролі Фонду соціального страхування України, результатом чого стала його реорганізація та передача повноважень до Пенсійного фонду України. Такий крок дозволив централізувати адміністрування страхових виплат, зменшити адміністративне навантаження та забезпечити безперервність надання матеріального забезпечення застрахованим особам у нових умовах.

Водночас система соціального страхування продемонструвала адаптивність, зберігши головні функції з фінансування страхових випадків, попри активні бойові дії та економічну турбулентність. Розширення категорій застрахованих осіб – зокрема за рахунок внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, ветеранів і постраждалих – зумовило потребу в оновленні нормативної бази, удосконаленні процедур і підвищенні ефективності використання ресурсів. Посилено роль цифрових сервісів, запроваджено нові механізми електронної взаємодії та активізовано партнерство з державними й міжнародними структурами.

У середньостроковій перспективі система має розвиватися в напрямі формування інтегрованої моделі соціального страхування, що ґрунтується на принципах адресності, прозорості, цифровізації та соціальної справедливості. Необхідними умовами для цього є фінансова підтримка (зокрема за рахунок міжнародної допомоги), модернізація механізмів адміністрування, нормативна уніфікація процедур та підтримка реінтеграції найбільш вразливих категорій населення, насамперед ветеранів.

У таких умовах Пенсійний фонд України, як правонаступник функцій Фонду соціального страхування, перетворюється на системоутворюючий елемент соціальної інфраструктури, здатний забезпечити не лише стабільність під час війни, а й слугувати інструментом післявоєнного відновлення та модернізації соціальної політики держави.

Список використаних джерел

1. Бровко С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Економіка та суспільство, 2024, №67. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-24
2. Качула С.В., Белякова К.О. Розвиток страхового ринку України в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід, 2024, №20. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.20.59

3. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / О. І. Кульчицька ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2007. – 188 с.
4. Мікуляк К.А., Красноноженко В.О. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. Modern Economics, 2023, №42, с. 85-90. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12)
5. Моніторинг додержання прав застрахованих осіб у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах воєнного стану у Львівській області. ombudsman.gov.ua, 2022. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/monitoring-doderzhannya-prav-zastrahovanih-osib-u-sferi-zagalnoobovyazkovogo-derzhavnogo-socialnogo-strahuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu-u-lvivskij-oblasti
6. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>
7. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2023 році. pfu.gov.ua, 2023. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-provykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України № 1533-III від 02.03.2000 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
9. Про затвердження бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2024 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2024 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2024-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю: Наказ Міністерства соціальної політики України № 129 від 14.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0528-11#Text>

11. Русіна Ю.О. Система соціального страхування України: актуальні проблеми в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми економіки, 2025, №3, URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/29381/1/АПЕ_№3_2025_Русіна.pdf
12. Стельмащук Ю. Адаптація системи соціального страхування до умов воєнного конфлікту в Україні. ТНТУ, 2024, с. 14-17. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/45184/2/FMZKP_2024_Stelmashchuk_Y-Adaptation_of_the_social_14-17.pdf
13. Тулянцева В. А. Фонд соціального страхування України в системі фінансування загальнообов'язкового державного соціального страхування. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 81 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2018. – С. 151-159. <https://dspace.onua.edu.ua/items/9034d73e-4231-4f9e-aa6b-ebc2ebfd1764>
14. Фонд соціального страхування України завершив передачу справ потерпілих до Пенсійного фонду. Кабінет Міністрів України, 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/fond-sotsialnoho-strakhuvannia-ukrainy-zavershyv-peredachu-sprav-poterpilykh-do-pensiinoho-fondu>
15. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. Інфраструктура ринку. 2023. Випуск 71. С. 251–258. https://www.researchgate.net/publication/385369229_STRAHUVANNA_V_UMOVAN_VOENNOGO_STANU_VIKLIKI_TA_PERSPEKTIVI